Kende I. - 277 1/
(New Orleansban) 1904
1943(47) No. 195

Irta:
HIMLER MÁRTON

AMERIKAI MAGYAR

FECSÓ IMRE Néhrava

A SZÁZ ÉVES MAGYAR SAJTÓ

Magyar-Amerika megiratlan történetében a legtöbbször még a szájhagyományok is elfelejtik azokat az embereket, akik maradandót csinálnak, vagy valamiképen olyan alkotásokban részük volt vagy van.

Himler Márton

Fecsó Imrét azért illetné meg kellő hely a magyarság történetében, mert az első magyar napilapot ő csinálta, hanem azért, mert két-háromszáz magyar családnak állandó jó otthona, független élete van — Lousianában.

nem.
Róth
H. Ignác

Mint a legtöbb élelmes magyar ezelőtt ötven-hatvan esztendővel, Fecsó Imre is szalont nyitott Clevelandban, s ha annak a vezetésétől nem sokkal később meg is vált, a tulajdonosa ő maradt; s élete alkonyán, a harmincas depresszió napjaiban, mikor naponta bejött clevelandi irodámba, hogy a cserepéldányképen kapott magyar lapokat átnézhesse, keserűség nélkül beszélte, hogy amit a szalonon keresett, azt bele ölte két lapjába.

Először hetilapja volt, és az —hála az akkori egyleti viszonyoknak — kitünő üzlet volt.

Hivatalos lapja volt a Verhovay (akkor) Betegsegélyző Egyletnek, ami többféle, igen tekintélyes jövedelmet jelentett.

Az egylet központja, s külön-külön néhány száz fiókja hivatalos kalauzt közölt a lapjában. Ez nemcsak azt jelentette, hogy minden kalauzért fizettek, hanem azt is, hogy állandó és döntő befolyást gyakorolt az egyletre, mert minden fiók titkára és delegátusa azt a lapot olvasta.

SZEGED

2

S az akkori egyleti viszonyok közt, mikor a "kivetések" bizonytalan és ingadozó bevételeit nem mindig pontosan könyvelték, pénzszükség esetén mindig meghallgatásra lehetett a főtisztviselőknél találni.

Fecsó elbeszélései szerint leginkább Rudnyánszky és Kemény György vették rá, hogy napilapot is csináljon, s bár az biztatóan indult, s ráfizetéseit a szalon és a hetilap jövedelmei eleinte födözték, csakhamar konkurrenst kapott Kohányi Tihamérban, aki a Szabadságot átvitte New Yorkból Clevelandba, és a hirtelen napilappá fejlesztett Szabadsággal a versenyt Fecsó nem birta.

Nagyon jellemző volt Fecsó Imrére, hogy mikor erről nekem huszonöt év után beszélt, a legmeghatóbb őszinteséggel úgy mondta, hogy "a nálamnál ezerszer intelligensebb, tanultabb és tehetségesebb Kohányi Tihamérral szemben engem olyan emberek vettek körül, akik nem a lap, hanem a saját apró érdekeiket keresték."

Természetesen a két lap küzdelme nem volt békés üzleti verseny, epés cikkekben törtek egymásra, s ha egy-két amerikai magyar lapban ma is megtalálják az olvasók a gyülölet és uszitás rikácsoló hangját, azokat szelid muzsikaszónak lehetne nevezni, ha összehasonlitjuk a két napilap akkori dühöngéseivel.

ekonyvtar.hu

3

Fecsónak nehéz helyzete volt, mert Kohányi nemcsak jobb lapot adott, de a Szabadság hagyományos tiszta és makulátlan üzleti ethikája — ami abban az időben szinte fehér holló volt — olyan volt, hogy abba belekötni nem tudtak, s igy csak a Kohányi személyét támadták.

Gondolom, Kemény János, kitünő torzképeket rajzolt Kohányiról, s azok — siettették a Fecsó lapjának a kimultát. Az utolsó ilyen kép ugyanis Kohányit (aki nem volt épen daliás szépség) majomnak rajzolta, s ettől a saját olvasoi ugy megundorodtak, hogy Fecsó szerint tucatszám kapta tőlük a leveleket, amelyekben felháborodásukat jelezték, s a lap beszüntetését követelték.

Kohányi viszont nem a Fecsó személyét, hanem az — erszényét támadta.

A Verhovayaknál nézett szét, s olyan alaposan és olyan eredményesen szétnézett, hogy majdnem ketté szakadt az egylet, mikor Perényi Béla vezetése alatt New Yorkban ellenkonvenciót rendeztek.

A Verhovay pénzforrások nagy részét Fecsó Imre előtt bedugták, a főtisztviselőket Kohányi meggyőzte, hogy "rendkivüli" kiutalások sem nem szükségesek, sem nem válnak a főtisztviselők javára, s mert a napilap egyre kevesebb bevételt hozott, Fecsó szalon érdekeltsége a ráfizetést nem győzte.

Aránylag rövid idő alatt vége lett a csatának, Fecsó a lapjait beolvasztás céljából átadta Kohányinak, s a Szabadság megindult azon a felfelé vezető uton, amely szinte szédületes magasságokba vitte az alatt a rövid idő alatt, mialatt azt Kohányi vezette.

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED

4

Fecsó Imre keserüséggel telve elvonult a magyar közélettől, s huszonöt évi a legtöbbször sikertelen küzdelmek után, élete vége felé barátai Clevelandban egy szerény városi munkát szerveztek a számára, s ez alatt fejlődött ki köztünk a barátság. Fecsó Imre azonban az alatt az idő alatt is erősen érdekelt engem, mialatt magyarok közt nem volt látható és megtalálni nem tudtam.

Volt egy amerikai magyar probléma, amit egyformán láttunk Fecsóval.

Az 1907-es pánik, amely nem szünt meg, amig az európai háboru 14-ben ki nem tört, 1908-ban engem ujra az első mesterségem, a szénbányászat felé küldött, s az Old Dominion New Yorkból Norfolkra vezető utján a hajón megismerkedtem egy Holczer nevü emberrel, aki egész éjjel (mert kabinra nem volt pénzünk és a födélzeten maradtunk) arról beszélt, hogy a magyar kivándorlóknak nem a bányákban és vasöntödékben van a helyük, hanem farmokon, s hogy ő magyar falut csinált Virgina államban. Az lett volna az első "Kossuthville" mert ezen a néven hirdette, de mert pénze kevés volt, a lapok támogatását képtelen volt megnyerni, s igy csak négy öt családot tudott oda telepiteni, akiknek egy része, vagy azok utódai ma is ott laknak Courtlandon. (Ahogy Árpádhonnak soha nem jutott azon a néven hely a térképen, ugy nem sikerült Holczernak Kossuthvillet arra helyezni.)

ekonyvtar.ed.hu

Én azóta, 1908 óta állandóan és mindig Holczer véleményén voltam, s a huszas években, mikor nyilvánvaló lett, hogy a bányászok százezreinek kell a csődbe jutott szénipart elhagyni, valóságos harakirit csinált az ujságom, mert a bányászokat folyton a farmokon való településre biztatta.

Természetes, hogy erősen érdekelt Árpádhon, ahonnan néha, negyven évvel ezelőtt kaptam is a Zboray "Magyar Farmer" nevü, időnként megjelenő ujságját, s amint azt lapkiadó koromban megengedhettem magamnak, meglátogattam a Hammond, La. körül lévő nagy magyar telepet, amelyet Árpádhon néven ismertünk, bár ilyen néven nem volt postája és nem volt a térképen. (Akkor kissé meg is nehezteltek rám Árpádhon lakósai, mert megirtam, hogy bár életnivójuk magasabb az ő mellettük lakó portugál eredetü szomszédaiknál, nem ütötte meg a keleten letelepedett farmerek életnivóját. Azóta természetesen ez megváltozott, s mikor 1929-ben ott jártam, a jólét minden jele mutatkozott azon a néhány otthonon, amiket alkalmam volt megnézni.)

Fecsó Imrének lehet köszönni Árpádhont. Ő is korán rájött, hogy minden magyar nem fog visszatérni az óhazába, hogy jobban boldogulhatnak farmokon, mint akár az "Öreg Gyár" nevü hirhedt vasöntődében, amelynek a gyönyöreit én is élveztem, akár a Kundtz gyárban, ahol akkor az általános 15 cent órabér helyett óránként 13 centeket fizettek.

SZTE SZEGED

Talán jobb földet, talán jobb éghajlatot is lehetett volna találni, de a 15 centekért dolgozó magyar számára olcsó, nagyon olcsó földet kellett keresni, s igy választotta Fecsó Louisianát, abban a reményben, hogy a magyarok boldogulni fognak, ő maga tekintélyes összeget fog a földek eladásán keresni.

Eleinte vele voltak az igyekezetben a barátai, pár clevelandi "bankár" s ugy emlékszem Hámory Youngstownból, de azokat csakhamar elrettentette tőle részben az a tény, hogy minden ilyen pioneer munkánál vannak csalódások, elégedetlen telepesek, részben az a félelem (aminek Fecsó szerint nem volt alapja), hogy Kohányi ellenük fordul, s mindenkit "kivégez", aki együtt marad Fecsóval. S ahogy a bankár urak akkor az üzleteiket vezették, a "kivégzés" nagyon könnyü lett volna.

Mindenképen az történt, hogy magára hagyva és a tönk szélén, Fecsó képtelen volt a telepitéssel tovább foglalkozni, s azóta Árpádhon csak a saját erejéből növekedett, mert a fejlődés nem állt meg, s különösen a huszas évek vége és a harmincas évek eleje felé erősen megszaporodtak a magyar családok.

A Fecsó Imre müködése és lapjai tehát nem nyomtalanul tüntek el Magyar Amerikából, s ez a tény elégtételt és megnyugvást adott neki élete utolsó éveiben.

ekonyvtar.ged.hu